

Socialdepartementet
103 33 STOCKHOLM

s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sof@regeringskansliet.se
Diarienummer: S2025/0239

Stockholm,
2026-01-19

Remissvar av Utkast till lagrådsremiss: För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga

Inledning

SOS Barnbyar har beretts tillfälle att inkomma med synpunkter på utkast till lagrådsremiss – för barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga.

SOS Barnbyar arbetar med och för barn, unga samt deras familjer före, under och efter placering i samhällsvård. En central del av vår verksamhet är att stärka delaktighet samt egenmakt hos barn och unga. SOS Barnbyar yttrar sig utifrån det arbetet liksom utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter.

SOS Barnbyars Ungdomsråd

SOS Barnbyars Ungdomsråd består av unga individer i åldern 16 till 25 år som är eller har varit inskrivna i någon av våra nationella program och som vill vara med och påverka, både i organisationens egen verksamhet, men även i frågor som rör målgruppen i stort i samhället. Flera av Ungdomsrådets medlemmar har erfarenhet av att ha varit placerade i samhällsvård.

Ungdomsrådet har tillsammans gått igenom utredningen utkastet till lagrådsremiss och vill här framföra våra reflektioner och ställningstaganden. Vi har försökt väga in både olika åsikter som har framkommit och det vi i helhet är överens om.

Ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga

Ungdomsrådet anser att den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga i stort är bra. Det är viktigt att samhället har möjlighet att skydda barn och unga så att tragiska händelser inte sker. Tidigare fall där samhällets skydd har brustit, såsom det som ledde till införandet av Lex Lilla hjärtat, visar vilka allvarliga konsekvenser det kan få när barns situation inte tas på tillräckligt stort allvar.

Vid placeringar är det avgörande att barnets och den unges säkerhet alltid står i fokus och att placeringen faktiskt leder till någon form av positiv förändring för barnet. En placering bör inte enbart handla om att avlägsna barnet från en skadlig situation, utan också om att erbjuda trygghet, stabilitet och förutsättningar för en positiv och långsiktig utveckling. Barnets behov av varaktig trygghet behöver väga tungt i alla beslut.

Samtidigt finns det risker. Tvång ska aldrig vara ett förstahandsval, eftersom det kan få stora konsekvenser för barnet, både på kort och lång sikt. Tvångsåtgärder riskerar att skapa rädsla, misstro och en känsla av maktlöshet hos barn och unga. Skydd för barn behöver inte enbart förstås som juridiska ingripanden, utan skapas också genom relationer, tillit, kontinuitet och omsorg. Utan trygga relationer riskerar även välmenande insatser att bli verkningslösa eller i värsta fall skadliga.

Alla tvångsåtgärder behöver därför vara tydligt tidsbegränsade, proportionerliga och följas upp noggrant. Det finns också en oro för att myndigheter ges mycket makt. När lagstiftningen breddar grunderna för tvångsåtgärder ökar risken för att beslut fattas för snabbt och utan tillräcklig reflektion. Ungdomsrådet efterfrågar därför starkare garantier för barnets inflytande och delaktighet i processen. Vid alla former av tvångsåtgärder och beslut som rör barn måste barnets bästa alltid respekteras.

Barns rättigheter, information och delaktighet

Ungdomsrådet ser positivt på att barns rättigheter skrivs fram tydligare i den nya lagen. Det är viktigt att barn får veta vad de har rätt till, eftersom många barn idag inte förstår vilka rättigheter de faktiskt har i kontakt med myndigheter. Samtidigt finns en oro för att lagen, i sin nuvarande utformning, kan vara svår att förstå för barn i olika åldrar. Att vara rättighetsbärare innebär inte automatiskt att man förstår, kan formulera eller utkräva sina rättigheter.

Det är därför avgörande att information och rättigheter anpassas efter barnets ålder och mognad, så att de barn som berörs faktiskt kan ta till sig och använda sina rättigheter i praktiken. Barn befinner sig i en beroendeställning till både vuxna och myndigheter, vilket ställer höga krav på professionella att aktivt ta ansvar för att stärka barnets röst inte bara formellt, utan i varje möte och beslut som tas. Barns delaktighet får inte bli symbolisk, utan måste vara verklig.

Förtydligandet av rätten till offentligt biträde ses som mycket positivt. Ungdomsrådet lyfter att ett ombud kan hjälpa barnet att formulera sina åsikter och säkerställa att barnets perspektiv kommer fram. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att barn är sårbara och kan påverkas av sin situation, till exempel genom lojalitet till eller rädsla

för sina föräldrar. Barn kan älska föräldrar som utsätter dem för våld eller kontroll, och det barnet säger kan ibland vara påverkat eller påtvingat.

Därför är det viktigt att barnets röst tas på allvar, men också att den tolkas med stöd av professionella bedömningar, till exempel från psykologer, för att skydda barnet från att bära ett ansvar som det inte klarar av. Vi betonar också vikten av att barn och föräldrar har varsitt ombud.

Ungdomsrådet lyfter vidare att barn som lever under förtryck eller stark kontroll ofta inte vågar berätta hur de har det. För dessa barn är det särskilt viktigt att lagen möjliggör skydd även när barnet själv inte kan eller vågar uttrycka sin situation.

Omhändertagande på grund av förhållanden i hemmet (kap. 3 §2)

Ungdomsrådet ser positivt på att lagen tydligare uppmärksammar negativ social kontroll och andra skadliga förhållanden i hemmet. Det finns exempel på föräldrar som begränsar barns möjligheter att umgås med vänner, röra sig fritt eller ha kontakt med omvärlden, vilket kan få allvarliga konsekvenser för barnets utveckling och sociala liv.

Samtidigt ser vi ett behov av balans. Föräldraansvar förändras med barnets ålder, och ju yngre barnet är, desto mer ansvar och kontroll behöver föräldrar ta. Det finns situationer där föräldrar behöver sätta gränser, exempelvis kring skolgång, mat och grundläggande omsorg. Det är därför viktigt att lagen inte används på ett sätt som gör rimlig gränssättning till grund för ingripanden. Ungdomsrådet pekar på risken att barn i vissa situationer skulle kunna använda lagen mot sina föräldrar, till exempel vid konflikter kring regler i hemmet.

Samtidigt är Ungdomsrådet tydligt med att våld aldrig är acceptabelt. Barn har rätt att vara trygga, och fysiskt eller psykiskt våld mot barn ska inte förekomma under några omständigheter.

När det gäller begreppet "annat skadligt förhållande" upplever vi gränsdragningen som svår. Otydliga och breda formuleringar riskerar att leda till olika tolkningar beroende på handläggare, kommun eller kontext, vilket kan skapa rättsosäkerhet och leda till att barn behandlas olika. Ett barn som mår mycket dåligt eller skadar sig själv kan befinna sig i en komplex situation där orsakerna inte är tydliga. Här ser Ungdomsrådet en risk för svåra bedömningar och menar att lagen behöver tillämpas med stor försiktighet.

Omhändertagande på grund av barnets eget beteende (kap. 3 §3)

Ungdomsrådet är i huvudsak positivt till att lagen möjliggör tidigare upptäckt av barn som mår dåligt. Hög skolfrånvaro lyfts som ett tydligt tecken på att något inte står rätt till, och skolan bör ha ett större ansvar för att reagera och ta kontakt när ett barn inte dyker upp. Samtidigt lyfts att skolan för vissa barn kan vara en fristad från en otrygg hemmiljö, och detta perspektiv måste beaktas.

Därför bör socialtjänsten i första hand arbeta med orsakerna till skolfrånvaron innan tvångsåtgärder övervägs. Ungdomsrådet menar att det är bättre att samhället reagerar och försöker förstå vad som ligger bakom ett barns beteende än att inte agera alls. Tvång bör dock aldrig upplevas som straff, utan endast användas som en sista åtgärd när barnet behöver skydd och stöd.

Omhändertagande på grund av anknytning (kap. 3 §5)

Ungdomsrådet ser införandet av anknytning som en självständig grund för omhändertagande som i grunden rimlig, särskilt mot bakgrund av allvarliga fall där barn har farit mycket illa. Det är viktigt att sådana situationer inte får upprepas och att både socialtjänsten och andra myndigheter tar sitt ansvar för att stoppa skadliga förhållanden i tid.

Samtidigt betonar ungdomsrådet att möjligheten till återförening och hemflytt ska finnas kvar. De besluten måste dock föregås av noggranna utredningar och följas upp ordentligt. Ungdomsrådet har egna erfarenheter av både hemflyttar som fungerat mycket bra och inneburit en positiv förändring för barnet, och hemflyttar som skett för snabbt och fått allvarliga konsekvenser, såsom försämrat mående och avbruten skolgång. Vi ser därför uppföljning efter hemflytt som avgörande.

Ungdomsrådet lyfter även vikten av motivation och stöd till föräldrar under en placering. Föräldrar behöver få hjälp att förändras, och återförening bör endast ske när både barnets vilja och föräldrarnas faktiska förändring har beaktats.

Tvångsåtgärder, rättssäkerhet och helhetsbedömning

Ungdomsrådet är tydligt med att tvång aldrig är önskvärt, men kan vara nödvändigt när barn inte är trygga hemma. Tvång är ett särskilt allvarligt ingrepp och riskerar alltid att upplevas som bestraffning, även när syftet är skydd. Därför måste tvångsåtgärder vara tydligt tidsbegränsade, proportionerliga och följas upp noggrant. För att minska risken för kränkningar ser Ungdomsrådet ett behov av obligatoriska uppföljande samtal med barn efter tvångsåtgärder, där barnet ges möjlighet att i efterhand beskriva hur åtgärden upplevts. Detta är en viktig del av rättssäkerheten och barnets möjlighet till upprättelse.

Avslutningsvis vill Ungdomsrådet uppmana Lagrådet att se barnet bakom varje ärende. Det är positivt att lagen betonar rättssäkerhet och uppföljning, men detta måste också fungera i praktiken för att lagen ska bli ett verkligt skydd för barn och unga.

SOS Barnbyars övergripande synpunkter

SOS Barnbyar **välkomnar** en reformering av dagens LVU-lagstiftning och **tillstyrker** flera av de förslag som lämnas i utkastet till lagrådsremissen.

SOS Barnbyar är vidare **positiva** till att utkastet på ett tydligt sätt skrivit fram barnets bästa, barnets rätt till delaktighet och information och rätten att föra sin egen talan. Vidare **välkomnas** utkastets fokus på stabilitet för placerade barn liksom de förslag som stärker barnets rättsliga ställning.

SOS Barnbyar **välkomnar** förslaget om en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga. Vi ser det dock som en allvarlig brist att barn och ungas röster inte har hörts i framtagandet av den nya föreslagna grunden för omhändertagande (anknytning) eller avseende de nya rekvisiten för grunderna för omhändertagande för vård.

Oaktat flertalet **positiva** förslag i utkastet är det, liksom vårt ungdomsråd poängterat, av vikt att det sker en förändring i praktiken. För att varje enskilt barn ska erhålla det skydd och den vård som barnet har behov av och rätt till, krävs en korrekt implementering och tillämpning. För detta krävs att regeringen tillsätter nödvändiga resurser och stödinsatser.

Angående remisstid och utkastets beredning

Det är högst anmärkningsvärt att utkastet till denna lagrådsremiss remitterats med så kort tidsfrist. SOS Barnbyar ställer sig **starkt kritiska** till detta. Utkastets förslag rör barn och unga i samhällsvården, det vill säga barn och unga i utsatta situationer. Det är således av vikt att remissinstanser ges tillräckligt med tid till såväl en grundlig analys av förslagen som en inställning därtill.

SOS Barnbyar vill också lyfta en övergripande oro för svårigheterna att få en helhetsbild över samtliga utredningar och förslag som rör barn inom samhällsvården. Utkastet innehåller förslag från fem olika utredningar (varav en ej ännu remitterats, SOU 2025:38) och hänvisar på flera ställen till andra pågående utredningar. Det hade vidare varit önskvärt som lämpligt om utkastet hade samordnat arbetet med dessa.

SOS Barnbyars kommentarer gällande särskilda förslag

Nedan följer SOS Barnbyars kommentarer och medskick på utvalda delar av förslagen i utkastet till lagrådsremiss.

Kap 5: En ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga

Såsom många remissinstanser till utredningen SOU 2015:71 anført, anser även SOS Barnbyar att det finns ett behov av en ny omarbetad lag som utgår från barnet som rättighetsbärare. SOS Barnbyar **tillstyrker** förslaget och ser positivt på att lagen struktureras på ett lättöverskådligt och pedagogiskt vis, liksom att bestämmelserna följer vårdkedjan.

SOS Barnbyar **avstyrker** däremot förslaget om en ny lag för bestämmelser om särskilda befogenheter, se kommentar till kapitel 26 nedan.

5.6 Insatser enligt lagen ska bygga på respekt för barnet eller den unge

Utkastet föreslår att nuvarande bestämmelse om att insatserna ska präglas av respekt för barnets eller den unges människovärde och integritet ska föras över till den nya lagen. SOS Barnbyar **anser** att utredningens (SOU 2015:71) förslag hade varit att föredra. De ”mjuka” värden som förslaget omfattar genom skrivningen ”omtanke och aktning” är av betydelse för såväl utformandet av vården som för uppföljning av vårdens kvalitet. SOS Barnbyar anser vidare att det bör framgå att barnets rättigheter ska respekteras.

Kap 6 Barns och ungas rättigheter

6.4.2 Information om beslut och överklagandemöjligheter

Utkastet föreslår att det ska förtydligas att information om beslut och hur beslut överklagas är relevant information som ska lämnas till barnet eller den unge, om det inte utifrån ålder, mognad eller av någon annan anledning är uppenbart obehövligt. SOS Barnbyar **avstyrker** förslaget, som innebär att barn och unga inte alltid kommer att få relevant information. Vi ser en risk att huruvida information ges eller ej kan komma att bygga på godtyckliga bedömningar. Såsom rätteligen lyfts i utkastet, har barn och unga rätt till information samt att informationen ska ges på ett individanpassat sätt. Detta bör i allra högsta grad även gälla information om beslut och överklagandemöjligheter.

Slutligen, rätten till information hänger nära samman med rätten att framföra sina åsikter. Således är det grundläggande att ett barn får relevant tillgång till information på ett för barnet anpassat vis - för att därefter kunna göra egna överväganden och uttrycka sina åsikter.

Kap 7 Förutsättningar för omhändertagande för vård

7.2.1 Förhållanden i hemmet

Utkastet föreslår ett nytt rekvisit ”negativ social kontroll” i uppräkningslistan av grunderna för omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet.

SOS Barnbyar **tillstyrker** förslaget men ser också riskerna med ett större tolkningsutrymme. Det är vår uppfattning att begreppet måste definieras närmare. Det behöver klargöras vad som avses och hur rekvisitet ska avgränsas och tillämpas på ett rättssäkert sätt. Mot bakgrund av det samhällspolitiska läget ser vi risker med att begreppet kan komma att tolkas på ett problematiskt sätt utifrån ett

rättighetsperspektiv. Vi ser också ett behov av kunskaps- och kompetenshöjande insatser avseende hedersrelaterat våld och förtryck hos socialnämnden.

7.2.2 Eget beteende

Utkastet föreslår ett nytt rekvisit ”något annat destruktivt beteende” i uppräkningslistan av grunderna för omhändertagande för vård på grund av eget beteende. Utkastet bedömer vidare att psykiska besvär eller ett psykiatriskt tillstånd inte utesluter ett omhändertagande för vård när det finns behov av vård enligt den nya lagen och det är för barnets eller den unges bästa.

SOS Barnbyar **avstyrker** förslaget avseende den föreslagna kompletteringen ”något annat destruktivt beteende” liksom den bedömning som utkastet gör gällande psykiska besvär eller psykiatriska tillstånd. Det är SOS Barnbyars uppfattning att utkastet i sitt resonemang ålägger det enskilda barnet inte enbart ett oproportionerligt ansvar utan också en skuld för en problematik som snarare hänger samman med bristande samhälleliga insatser.

SOS Barnbyar är av uppfattningen att ett omhändertagande för tvångsvård inte är den mest lämpade åtgärden för barn och unga som lider av svåra psykiatriska problem såsom självskadebeteenden, eller för barn som på grund av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar uppvisar olika former av destruktiva beteenden. Utkastets förslag riskerar att leda till att barn med psykiatriska problem eller som på grund av neuropsykiatrisk funktionsnedsättning uppvisar ett destruktivt beteende kommer att omhändertas och placeras utanför hemmet *istället* för att få tillgång till adekvata vårdinsatser i hemmet. I enlighet med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (artikel 23.4) får en funktionsnedsättning i sig aldrig rättfärdiga ett omhändertagande.

Utifrån SOS Barnbyars erfarenheter ser vi att barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning och/eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar ofta inte får det stöd de behöver från skola, LSS, och hälso- och sjukvård eller psykiatri. När dessa insatser brister riskerar barnens behov att utvecklas till en social problematik, exempelvis genom att de söker gemenskap i destruktiva sammanhang. Konsekvensen blir att brister i samhällets stöd läggs på det enskilda barnet och definieras som ”eget beteende”. SOS Barnbyar möter återkommande barn där dessa beteenden är ett uttryck för uteblivna eller otillräckliga insatser från ansvariga huvudmän. Det är därför avgörande att andra huvudmän tar ett tydligare ansvar och att tvångsvård inte används som ersättning för nödvändiga stöd- och vårdinsatser i barnets vardag.

Kap 8 Stärkt trygghet och stabilitet för familjehemsplacerade barn

8.1 Omhändertagande för vård på grund av anknytning

SOS Barnbyar välkomnar att hänsyn tas till barnets förankring i familjehemmet och **tillstyrker** förslaget. Det innebär ett förtydligande av att barns behov av stabilitet och kontinuitet under vissa omständigheter kan trumfa en återförening med de biologiska föräldrarna. Vi ser att denna förändring i lagstiftningen kan komma att förhindra svåra och skadliga uppbrott för barn som placerats i familjehem under lång tid och som ser

familjehemmet som sin egen. I synnerhet gäller detta barn som placerats vid ung ålder och som genom det liksom en längre placering byggt upp en starkare anknytning till familjehemmet än till de biologiska föräldrarna.

SOS Barnbyar anser i likhet med utkastets förslag att den nya grunden för omhändertagande bör vara begränsad till barn som är placerade i familjehem samt att det avgörande är barnets anknytning till familjehemmet. Mot den bakgrunden ställer sig SOS Barnbyar frågandes till att förslaget endast omfattar barn som placerats på grund av hemförhållanden (och inte på grund av eget beteende). Även barn som placerats på grund av eget beteende kan ha fått en så pass stark anknytning till familjehemmet att ett uppbrott skulle vara skadligt för barnet. Det hade varit önskvärt om utkastet fört ett resonemang kring detta faktum.

Barn som placerats på grund av eget beteende har inte sällan har olika former av funktionsnedsättningar eller särskilda behov (vilket kan ha bidragit till behovet av vård). Barn med särskilda behov och funktionsnedsättningar har ofta ett än starkare behov av kontinuitet och stabilitet. Därmed kan det vara barnets bästa att även i dessa fall låta placeringen fortgå, även om behovet för vården i sig inte längre föreligger. Det är SOS Barnbyars uppfattning att barnets egen inställning ska väga tungt i avgörandet om det är till barnets bästa att vara fortsatt placerad på grund av anknytning.

Med detta sagt lyfter förslaget en rad frågor och farhågor såsom vad vården i dessa fall ska bestå av, när grunden för vård har upphört och det ej längre anses föreligga ett vårdbehov? Vidare ställer vi oss frågandes till om en fortsatt placering på grund av anknytning verkligen bidrar till en trygghet och stabilitet givet att placeringen ändå ska provas var sjätte månad.

Vidare ser vi en risk för ett minskat fokus på återförening. Tvångsvård är till sin natur tänkt att vara en tillfällig åtgärd där målsättningen som utgångspunkt är att barnet ska återförenas med sina vårdnadshavare (och syskon) - förutsatt att det anses vara till barnets bästa. SOS Barnbyar ser ett behov av ett stärkt stöd till vårdnadshavare och syskon till det placerade barnet, för att öka förutsättningarna för och möjligheterna till en återförening och hemtagning.

SOS Barnbyar ser också en risk för minskade incitament till vårdnadsöverflytt, när placering på grund av anknytning möjliggörs. Det föreligger redan idag problem vad gäller just frågan om vårdnadsöverflytt - såsom att familjehemmet inte får samma stöd efter en vårdnadsöverflytt. Vi ser i vart fall en risk för att familjehem föredrar att ett hos dem placerat barn kan vara kvar på grund av anknytning och då erhålla fortsatt stöd från socialtjänsten, snarare än att överta vårdnaden om barnet. Något som skulle ge barnet långt mer stabilitet och kontinuitet än en fortsatt placering på grund av anknytning.

Vidare vill SOS Barnbyar lyfta att förslaget inte är en lösning på en problematik vi ser dagligen. Nämligen den att barn och unga, ofta med kort varsel, rycks upp från ett familjehem till ett annat – mot deras uttryckliga vilja - på grund av att socialtjänsten anser att familjehemmet brister i sitt samarbete med dem. Det hade varit önskvärt om utkastet även beaktat denna problematik.

SOS Barnbyar vill slutligen framhäva risken med att barn kan hamna i lojalitetskonflikt mellan familjehem och vårdnadshavare i och med den nya grunden. Det är således önskvärt att socialnämnden särskilt ser till detta och skyddar barnet från en sådan lojalitetskonflikt. Detta genom stöd till barnet liksom till familjehemmet och vårdnadshavare.

Sammantaget välkomnar SOS Barnbyar förslagets fokus på barnets behov av stabilitet, kontinuitet liksom trygga omsorgsrelationer. Men vi noterar samtidigt att det är en komplex balansakt i vilken flera legitima intressen vägs mot varandra, något som kommer ställa höga krav på socialnämndens utredningar i tillämpningen. Något som i sin tur kommer kräva rätt kompetens hos de som har att genomföra utredningarna liksom hos de ledamöter i socialnämnden som fattar beslut i frågan samt hos domstolar.

8.2 Omständigheter att särskilt beakta vid prövningen av om omhändertagandet ska fortsätta

SOS Barnbyar **instämmer** med utkastet avseende värdet i att synliggöra de omständigheter som generellt är viktiga att ta hänsyn till vid socialnämndens bedömning av om ett omhändertagande ska fortsätta. Vidare är det positivt att barnets egen inställning utgör en sådan omständighet som ska beaktas. SOS Barnbyar är dock kritiska till att utkastet inte föreslår att nuvarande 36 § LVU avseende att barnets inställning så långt det är möjligt klarläggs på annat sätt, ska föras över till den nya lagen. Även om det är en rättighet och inte en skyldighet att uttrycka sina åsikter kan det finnas anledningar för ett barn att inte uttrycka sin egen inställning. Ett sådant kan vara att barnet står i lojalitetskonflikt mellan familjehemmet och vårdnadshavarna. Således bör barnets egen inställning så långt det är möjligt klargöras på andra sätt.

Vidare ser vi ett behov av ett förtydligande av hur omständigheterna i 3 kap 6 § förhåller sig till varandra. SOS Barnbyar ser en risk i att omständigheterna inte alltid korrelerar med varandra och att det kan finnas motsättningar. Detta öppnar upp för frågor kring om det finns vissa omständigheter som väger tyngre än andra. Under alla förhållanden ser SOS Barnbyar ett behov av en vägledning för hur bedömningen ska göras. Detta för att uppräkningsen i praktiken ska kunna tjäna som den konkreta vägledning som utkastet anger att den ska göra.

Kap 11 Vårdens genomförande

11.3 Vård av god kvalitet

Utkastet föreslår att vården ska vara av god kvalitet och bedrivas enligt vetenskap och beprövad erfarenhet. SOS Barnbyar ställer sig **positiva** till detta men anser att uttrycket *god kvalitet* bör definieras närmare. Barn som tvångsvårdas måste veta vad de har rätt att kräva av vården för att den ska anses uppnå en god kvalitet. Likväl måste socialnämnden och domstolar ha kunskap om hur vården bedrivs samt vad en vård av god kvalitet i praktiken innebär.

I sammanhanget vill SOS Barnbyar lyfta att enbart en placering inte utgör en vård i sig. Inom ramen för vår verksamhet möter vi dagligen barn vars tvångsvård snarare utgörs av en placering utanför hemmet utan innehåll. Det handlar om barn som inte får tillgång till hälso- och sjukvård, som får vänta länge på insatser och en ordnad skolgång.

11.6 Vårdnadshavare och föräldrars inflytande över vården

SOS Barnbyar **tillstyrker** utkastets förslag om stöd till vårdnadshavare och föräldrar som kan bidra till delaktighet i vården av barnet och en utveckling i föräldraskapet. Vi ser positivt på att stödet ska ges oavsett grunden till omhändertagandet.

Vi ser dock ett behov av ett förtydligande av att stödet ska ges med inriktning på hemtagning och återförening. Detta torde motverka den eventuellt minskande motivationen som vårdnadshavare riskerar att uppleva mot bakgrund av den nya föreslagna grunden om fortsatt placering på grund av anknytning.

Utkastet anger att behovet av stöd är störst i början av ett omhändertagande. Vi ser dock att behovet kan vara lika stort, om inte större, vid en förestående hemtagning. Föräldrarnas mottaglighet för erbjudet stöd bör beaktas vid bedömningen av hur en återförening bör göras i enlighet med barnets bästa.

SOS Barnbyar **välkomnar** vidare utkastets viktiga förslag om att förtydliga socialnämndens informationsskyldighet liksom vårdnadshavares delaktighet. Vi möter alltför ofta vårdnadshavare som inte får erforderlig information och som upplever att de helt hålls utanför barnets vård. Således är det av stor vikt att det tydligt anges i lagstiftningen att socialnämnden har en skyldighet att ge vårdnadshavare information samt ge dem möjlighet till delaktighet i genomförandet av vården. Om så sker torde det finnas bättre förutsättningar till en god dialog och ett bra samarbete mellan vårdnadshavare och socialnämnd, liksom för mottaglighet till stödinsatser.

SOS Barnbyar vill i detta sammanhang även lyfta behovet av stöd till hemmaboende syskon till det placerade barnet och föreslår att stödet även till dem bör vara lagstadgat.

Kap 13 Socialnämndens ansvar att följa, överväga och pröva vården

13.1 Socialnämnden ska noga följa vården

Kravet på att socialnämnden noga ska följa vården förutsätter visserligen att uppföljningen sker med viss kontinuitet. Dock möter SOS Barnbyar barn och unga som uttrycker att de träffar sina socialsekreterare mycket sällan. Vidare sker många möten mellan barn och unga placerade på SiS och socialsekreteraren digitalt. Det ger inte samma förutsättningar till en förtroendefull relation – något som krävs för att vården ska kunna följas upp. Många barn och unga vittnar också om svårigheter att få kontakt med sin socialsekreterare liksom mycket korta möten, samt att det går så lång tid mellan kontakterna att personalen hinner bytas ut, ibland flera gånger. SOS Barnbyar vill därför lyfta behovet av ett uttryckligt krav i lagtexten på vad begreppet ”noga” innebär – såsom ett minimiantal besök samt enskilda samtal per månad med individuellt anpassade mötesformer gällande upplägg och frekvens.

Kap 15 Upphörande av omhändertagande för vård

15.3 Socialnämndens ansvar att förbereda återförening vid omhändertagandets upphörande

Utkastet föreslår att nuvarande bestämmelse om att socialnämnden noga ska förbereda barnets återförening med den eller de som har vårdnaden om barnet ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak. SOS Barnbyar ser ett behov av ett **förtydligande** av socialnämndens ansvar i vad som inbegrips i begreppet ”noga förbereda barnet”.

15.4 Uppföljning av situationen när omhändertagande för vård har upphört

Utkastet föreslår att nuvarande bestämmelser om socialnämndens skyldighet till uppföljning efter vårdens upphörande ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak. Enligt nuvarande bestämmelse ska uppföljningen avslutas senast sex månader efter att den inleddes. Barn och unga i samhällsvård har rätt till ett långsiktigt, samordnat och behovsanpassat stöd, även efter att placeringen formellt är avslutad. Att samhället tar ett föräldraansvar innebär inte bara att skydda, utan också att följa upp och stötta tills ungdomen har landat i ett tryggt och självständigt liv. Oaktat att det pågår en utredning (S 2023:13) **anser** SOS Barnbyar att uppföljningstiden om sex månader bör utökas till ett år. Vidare bör skrivning om att socialnämnden i sin uppföljning *får* konsultera sakkunniga (samt i övrigt ta de kontakter som behövs) och prata med barnet utan vårdnadshavare skrivas om till en skyldighet; det vill säga att socialnämnden *ska* konsultera sakkunniga samt prata med barnet utan vårdnadshavare närvarande. Detta för att så långt som möjligt säkerställa att barnet inte påverkas av lojalitet eller påtryckningar.

SOS Barnbyar anser vidare att det finns ett behov av att, utöver uppföljning, även lagstadga eftervård. Se nedan under ”avslutande tillägg”.

Kap 16 Flyttningsförbud

SOS Barnbyar **anser** att flyttningsförbud bör ha en tydligare tidsgräns. Detta för att undvika att ett flyttningsförbud i praktiken används som en ny ”grund” för fortsatt omhändertagande snarare än en temporär åtgärd.

Kap 18 Förebyggande insatser

Utkastet föreslår att nuvarande bestämmelser om förebyggande insatser ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak. Detta mot bakgrund av att utkastet avvaktar den fortsatta beredningen av Ds 2024:30. Det kan härvid nämnas att SOS Barnbyar i sitt remissvar¹ till den utredningen lyfte stark kritik mot förslagen. Detta då förslagen saknar ett tydligt barnrättsperspektiv samt att de strider mot centrala principer i barnkonventionen. Förslagen präglas vidare av en förflyttning från frivilla insatser till tvingande åtgärder.

Såsom utkastet framhäver är det av stor vikt att samhället kan ingripa tidigt med tydliga och verkningsfulla insatser till barn och unga, för att undvika så pass ingripande åtgärder

¹ [Remissvar Ds 2024:30](#)

som ett omhändertagande enligt LVU. SOS Barnbyar vill därför belysa de brister i det förebyggande arbetet som vi möter i våra uppdrag med barn och familjer. Bristerna handlar dels om en otillräcklig tillgång till stödinsatser, dels om bristande kvalitet i de insatser som erbjuds. Vi möter barn och familjer som har efterfrågat stöd utan att få det, liksom familjer som har erbjudits och tagit del av insatser som inte lett till någon förändring på grund av bristande innehåll eller anpassning. Mot denna bakgrund ser SOS Barnbyar ett tydligt behov av en översyn av de insatser som erbjuds samt en utredning av vilka insatser som kan utveckla, förbättra och stärka det förebyggande arbetet.

Inom vårt familjestärkande arbete ser vi även att det i stor utsträckning saknas ett samlat helhetsstöd för familjer med placerade barn. Familjer har ofta kontakt med flera olika myndigheter, men ingen aktör tar ett övergripande ansvar för familjens samlade situation eller för samtliga familjemedlemmar. Kommunikationen från socialtjänsten brister, vilket leder till att föräldrar och syskon inte alltid förstår varför beslut har fattats, vad placeringen innebär eller vilka förutsättningar som krävs för att barnet ska kunna flytta hem igen. Avsaknaden av tydliga och långsiktiga planer för hemflytt skapar stor oro och osäkerhet kring både placeringens omfattning och tidsramar. Detta förstärks ytterligare av språkförbistringar, organisatorisk otydlighet och hög personalomsättning inom socialtjänsten, vilket bidrar till att familjer upplever att de lämnas ensamma och riskerar att hamna mellan stolarna. Föräldrar efterfrågar därför ett familjestärkande och fristående stöd som kan hjälpa dem att navigera i myndighetskontakter, stärka föräldrarollen även under placeringstiden och skapa trygghet, utan rädsla för ytterligare ingripanden.

Kap 21 Offentligt biträde och ställföreträdare

21.1 Rätt till offentligt biträde i vissa ärenden och mål enligt lagen

Utkastet föreslår bland annat att nuvarande bestämmelse om att offentligt biträde ska förordnas vid överklagande av ett beslut om var barnet eller den unge ska placeras, ska föras över till den nya lagen – med ett förtydligande om att rätten till offentligt biträde gäller redan när en vilja att överklaga beslutet uttrycks. Vidare föreslås att ett biträde inte ska förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas.

SOS Barnbyar är **positiva** till förtydligandet av rätten till offentligt biträde för barn under 15 år. Dock är det SOS Barnbyars uppfattning att bestämmelsen om rätten till offentligt biträde vid omplaceringar ska ändras i linje med förslaget i SOU 2023:40 – dvs. att barn ska ha rätt till ett offentligt biträde redan under ärendets handläggning i socialnämnden.

Dagens bestämmelse, vilken skulle vara densamma enligt utkastets förslag, innebär i praktiken att barn riskerar att inte ha en *reell* möjlighet att överklaga beslut om omplaceringar. Detta då barnet inte alltid informeras om *att* de ska komma att flytta eller *att* de har möjlighet att överklaga beslutet om en omplacering. Detta gäller särskilt yngre barn som inte på samma vis som äldre barn har möjlighet att själva uttrycka att de vill överklaga ett beslut och att de önskar ett offentligt biträde. Således är det inte säkert att ett barn bereds möjlighet att uttrycka en vilja mot ett förestående beslut om en

omplacering, än mindre erhålls information om ett offentligt biträde. Barnet är i dessa fall helt beroende av om en vårdnadshavare överklagar beslutet och får först i det eventuella skedet ett eget offentligt biträde (och i förekommande fall en ställföreträdare) som kan föra barnets talan i saken.

SOS Barnbyar har mött barn och unga som inte blivit lyssnade på och som inte heller fått ett offentligt biträde trots önskemål om det – och som mot sin egen vilja ryckts upp och tvingats flytta. Det är inte ovanligt att den fysiska flytten av barnet sker mycket snabbt efter att ett formellt beslut är fattat, ibland sker flytten samma dag. Att vid den tidpunkten ge barnet möjlighet att överklaga förhindrar inte det faktum att barnet (eventuellt mot sin vilja) rycks upp från sin miljö. Skadan är således vid det laget redan skedd.

För att säkerställa varje barns rätt till såväl information som att komma till tals krävs att ett offentligt biträde alltid förordnas på ett tidigt stadium, det vill säga redan under ärendets handläggning i socialnämnden.

21.1.3 Det offentliga biträdet är även barnets ställföreträdare

Utkastet föreslår att nuvarande bestämmelse om att den som är förordnad som offentligt biträde för ett barn under 15 år och som inte samtidigt är biträde för vårdnadshavaren, utan särskilt förordnande är barnets ställföreträdare, ska föras över till den nya lagen. SOS Barnbyar **tillstyrker förslaget men önskar lyfta en problematik** med just ställföreträdarskapet. Som ställföreträdare har advokaten/juristen att dels förmedla barnets egen inställning och uppfattning, dels framföra sin egen uppfattning om vad som är bäst för barnet i fråga. Det är inte ovanligt att ställföreträdaren inte är av samma uppfattning som barnet. I dessa fall nästintill omintetgörs barnets röst. Detta blir i synnerhet än mer problematiskt ju närmare inpå barnets 15-årsdag det är, då barnet då blir processbehörigt.

Uppgiften att göra en prövning av barnets skydds- och vårdbehov åligger redan socialnämnden. Därmed bör barns ombud få möjlighet att fullfölja sin primära roll, det vill säga att vidareförmedla barnets perspektiv och representera barnets intressen. SOS Barnbyar ifrågasätter om det kan anses vara förenligt med barnkonventionen att barn under processbehörighetsålder saknar ett ombud som enkom för deras talan och hade gärna sett att utkastet även beaktat detta.

21.3 Förstärkt möjlighet för barn att få offentligt biträde och ställföreträdare

21.3.1 Förtydligande av barns rätt att ansöka om offentligt biträde

Utkastet föreslår att det ska förtydligas att även barn under 15 år får ansöka om att ett offentligt biträde ska förordnas i de ärenden och mål som ger rätt till offentligt biträde.

Den oklarhet som idag råder kring möjligheten för barn att få offentligt biträde har skapat ett osäkert rättsläge vilket är högst problematiskt. SOS Barnbyar **välkomnar** därför utkastets förslag om ett förtydligande av att även barn under 15 år får ansöka om ett offentligt biträde i de ärenden och mål som ger en sådan rätt. Av vikt är att barnet får information om denna rättighet och att informationen är anpassad till individuella behov liksom till ålder och mognad. SOS Barnbyar ser således positivt på utkastets olika förslag om bestämmelser kring just barnets rätt till information.

21.3.2 Socialnämndens ansvar för skyndsam hantering av frågor om offentligt biträde förtydligas

SOS Barnbyar **instämmer** i utkastets bedömning om behovet av ett förtydligande av socialnämndens ansvar vid behov av offentligt biträde. SOS Barnbyar vill samtidigt understryka vikten av att det nya förtydligandet kombineras med relevant stöd- och kunskapsmaterial till socialnämnden. Detta för att säkerställa att den föreslagna regleringen får genomslag samt att tillämpningen hos olika socialnämnder blir enhetlig.

Kap 26: En ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården

SOS Barnbyar **avstyrker** förslaget om att bryta ut en ny lag om särskilda befogenheter. SOS Barnbyar noterar att utkastets förslag, med undantag för några mindre ändringsförslag, består av att bryta ut bestämmelserna om befogenheter inom den statliga barn- och ungdomsvården till en ny, separat lag. Förslagets syfte är enligt utkastet att skapa en mera lättillgänglig och tydlig struktur samt möjliggöra en lagstiftning som kan utvecklas över tid och fyllas på med nya paragrafer.

Närmast till hands ligger de förändringar som föreslås i Ds 2024:26. I detta avseende vill SOS Barnbyar hänvisa till sitt remissvar² till den utredningen och understryka att den skarpa kritik som framfördes mot förslagen i den utredningen kvarstår i sin helhet. I korthet kan här nämnas att Ds 2024:26 saknar en tydlig barnrättsanalys av hur föreslagna befogenheter riskerar att bidra till en ökad osäkerhet och otrygghet istället för det motsatta. Det är SOS Barnbyars uppfattning att förslagen i nämnd utredning är såväl ingripande som i strid med barns och ungas mänskliga rättigheter.

SOS Barnbyar ser därför med oro på den utveckling som sker där fokuset snarare blir på konsekvenser och repressalier istället för skydd och nödvändig vård som är det grundläggande syftet med LVU. En separat lag för utövandet av befogenheter skulle enligt vår uppfattning än mer separera befogenheterna från det grundläggande syftet. SOS Barnbyar anser inte att den föreslagna regleringen av barns och ungas rättigheter i den nya föreslagna lagen läker detta.

26.2.4 Barnets och den unges rätt att framföra sina åsikter

Utkastet föreslår vidare att nuvarande bestämmelse som innebär att barnets eller den unges inställning så långt det är möjligt ska klargöras på annat sätt när hen inte framför sina åsikter inte ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter. SOS Barnbyar **avstyrker** förslaget.

26.6 Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning

Det föreslås att en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning (med undantag för läkare eller legitimerad sjuksköterska) inte får genomföras av motsatt kön mot barnets eller den unges vilja. SOS Barnbyar anser att det är oklart om skrivningen innebär en bedömning utifrån barnets juridiska kön eller det identifierade könet.

² [SOS Barnbyar svarar på remiss om ökad säkerhet och trygghet på SiS-hem | SOS Barnbyar](#)

En annan förändring som föreslås är att barnet inte längre kan avstå från sin rätt att kräva att ett vittne närvarar vid kontrollen. SOS Barnbyar **instämmer** i utkastets skäl till förslaget men vill samtidigt lyfta att närvaron av ett vittne i sig kan öka integritetsintrånget.

26.7.2 Vård i enskildhet

I utkastet föreslås ett förtydligande av att vård i enskildhet inte innebär ett förbud mot att träffa andra barn och unga under den tid som vård i enskildhet pågår.

SOS Barnbyar ställer sig **positiva** till förtydligandet då det kan minska isoleringen för barn och unga placerade på SiS. Att få träffa andra ungdomar kan, som utkastet tar upp, underlätta för barnet eller den unge vid övergången till att bo tillsammans med andra. SOS Barnbyar ser dock ett behov av ett förtydligande av att det enkom är barnets eller den unges vårdbehov som medför vistelse med andra (och inte praktiska skäl såsom personalbrist).

Vidare vill SOS Barnbyar lyfta att vård i enskildhet ska vara en tillfällig vårdform. Vi möter barn som vårdas i enskildhet under mycket långa perioder, det vill säga mera permanent än tillfälligt. Den isolering som vård i enskildhet under längre perioder innebär riskerar att bidra till negativa konsekvenser för barnet eller den unge. SiS har fått återkommande kritik för detta. Det är därför SOS Barnbyars uppfattning att fristen för en omprövning på sju dagar bör ses över och under alla förhållanden ska sättas ned. Vi ser ett behov av såväl ett starkare krav i lagtext som en mer enhetlig tillämpning av densamma.

26.10.2 Offentligt biträde ska i vissa fall förordnas även för barn som har fyllt 15 år och för unga

Utkastet föreslår att ett offentligt biträde ska förordnas även för ett barn som fyllt 15 år och en ung person när barnet eller den unge uttrycker en vilja att överklaga ett beslut om vård på låsbar enhet, avskildhet i anslutning till dygnsvilan, avskildhet på grund av eget uppträdande och vård i enskildhet. Ett biträde ska inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas.

SOS Barnbyar ser **positivt** på att utkastet innebär en förstärkning av rätten till offentligt biträde. Dock är det SOS Barnbyars uppfattning att rätten till ett offentligt biträde bör gälla vid samtliga överklagbara beslut om särskilda befogenheter samt för alla barn placerade på SiS – såsom föreslogs i utredningen SOU 2023:40. Likaså bör rätten även gälla för ungdomar som dömts till straff enligt LSU.

Av barnkonventionen artikel 37 d följer att varje frihetsberövat barn har rätt att snarast få tillgång till såväl ett juridiskt biträde som annat lämpligt stöd, rätt att få lagligheten i sitt frihetsberövande prövad av domstol eller annan behörig, oberoende och opartisk myndighet samt rätt till snabbt beslut i saken. SOS Barnbyar anser således att rätten till ett offentligt biträde inte ska begränsas till de befogenheter som utkastet föreslår. Vi delar således inte utkastets tolkning av artikel 37 d i barnkonventionen.

Under en vårdtid på SiS kan ett flertal olika beslut fattas gällande ett och samma barn. Det är därför SOS Barnbyars uppfattning att ett barn som vårdas på SiS bör ha ett och (om möjligt) samma offentliga biträde under hela sin vårdtid.

Avslutande tillägg

Behovet av eftervård – efter en uppföljning av vården

Såsom SOS Barnbyar lyft ovan ser vi ett behov av ett lagstadgande inte bara kring uppföljning av vården efter dess upphörande utan även av eftervård. Barn och unga i samhällsvård har rätt till ett långsiktigt, samordnat och behovsanpassat stöd, även efter att placeringen formellt är avslutad. Att samhället tar ett föräldraansvar innebär inte bara att skydda, utan också att följa upp och stötta tills ungdomen har landat i ett tryggt och självständigt liv. Eftervård handlar inte enbart om att erbjuda stöd i övergången från placering till vuxenliv, utan också om att arbeta förebyggande i relation till individens hela livssituation. Genom att satsa på en kvalitativ och sammanhållen eftervård minskar samhället risken för att den unge senare ska behöva mer omfattande stödinsatser. Det saknas idag ett tydligt regelverk som överbryggar det glapp som finns mellan institutionsvården för barn och unga och vuxenlivet utanför vården.

Utöver ett förtydligande och utökat krav på eftervård i lagstiftningen krävs det, för en likvärdig eftervård, nationella riktlinjer. SOS Barnbyar har identifierat ett stort behov stöd med boende och andra relevanta insatser efter en avslutad placering. Korta avslutningssamtal är sällan tillräckligt. Det är således SOS Barnbyars medskick att regeringen även prioriterar eftervården – för den unges rätt till en trygg övergång till vuxenlivet efter vårdens upphörande.

Petra Nyberg

Biträdande generalsekreterare, SOS Barnbyar